

Nr 19

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om åtgärder mot pornografi.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas två par motioner, i vilka hemställts om åtgärder mot pornografi, nämligen

1) I: 26 av herrar Svenungsson, Karl Pettersson, Eskilsson och Sveningsson (alla m) samt herr Nils Nilsson (cp) och II: 33 av herrar Hedin, Nilsson i Båstekille, Werner och Nilsson i Agnäs (alla m), herrar Nelander, Berndtsson och Westberg i Ljusdal (alla fp) samt herrar Persson i Heden, Eriksson i Bäckmora och Börjesson i Falköping (alla cp); samt

2) I: 96 av herrar Sörenson och Eric Peterson (båda fp) och II: 117 av herrar Rimås, Eriksson i Arvika samt Sellgren (alla fp).

Texten är i båda fallen tryckt i *första kammaren*.

Hemställan avser

i *motionerna 1)* »att riksdagen i skrivelse till Kungl Maj:t måtte hemställa att föreliggande motion måtte överlämnas till Kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet för beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag»; och

i *motionerna 2)* »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar som sin mening att utvecklingen inom pornografiproduktion och försäljning av pornografiska tryckalster ur de allmänt godtagna demokratiska värderingarnas synpunkt är icke önskvärd».

Kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet

Denna utredning tillsattes hösten 1965 för att överse reglerna om uppvigling, brott mot trosfrid och sårande av tukt och sedlighet. De sistnämnda återfinns i 16 kap. 11 § brottsbalken och 7 kap. 4 § punkten 14 tryckfrihetsförordningen. I direktiven anförde departementschefen, efter sedvanlig redogörelse för gällande rätt, följande om bakgrunden till den beslutade översynen:

Det närmare innehållet av de straffbud som jag nu har redogjort för beror av de förhållanden och uppfattningar som vid varje tidpunkt råder i samhället. Det är tydligt att uppviglingsbrottet är beroende av vad som vid varje tidpunkt är kriminaliserat och på de värderingar som har föranlett

Bihang till riksdagens protokoll 1969. 5 saml. 2 avd. Nr 19

kriminaliseringen. Begreppet skymfande växlar från tid till annan liksom också uppfattningen om de religiösa värden som straffbudet om brott mot trosfrid skyddar. Också i uppfattningen om vad som är en tukt och sedlighet sårande framställning kan en betydande förskjutning iakttas. Huvudvikten vid tillämpningen av lagrummet har tidigare lagts vid att värna den sexuella anständighetskänslan. Enligt rättstillämpningen vid tiden närmast före brottsbalkens tillkomst liksom i senare åtalsspraxis fästs avseende främst vid att motarbeta framställningar av sadistisk eller på annat sätt abnorm eller förråande karaktär.

För var och en av de nu berörda brottstyperna gäller vidare att avgränsningen av det straffbara området försvåras av att en avvägning måste ske av det intresse som straffbudet avser att skydda mot intresset av yttrandefrihet och tryckfrihet och ofta även mot det intresse som representeras av en framställnings litterära, konstnärliga eller vetenskapliga värde. I detta hänseende vill jag såvitt angår tryckt skrift fästa uppmärksamheten på bestämmelsen i 1 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen, som innehåller bl. a. att envar som har blivit förtrodd att vaka över förordningens efterlevnad alltid bör fästa sin uppmärksamhet mera till ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet och mera på syftet än framställningssättet samt i tvivelsmål hellre fria än fälla.

Ifrågavarande avvägningsproblem har gång efter annan föranlett en livlig offentlig debatt. Jag vill erinra om den diskussion, som ägde rum i riksdagens båda kamrar tidigare i år i samband med dechargedebatten, och om den därpå följande omfattande pressdebatten. Även i två vid årets riksdag väckta motioner (I: 316 och II: 381) med hemställan om översyn av uppviglingsbrottet har uppmärksamheten riktats bl. a. på nu berörda intressekollisioner.

I dagens samhälle förs den allmänna debatten otvivelaktigt med stor öppenhet och i en omfattning som väsentligt skiljer sig från vad som tidigare skedde. Inom det område jag här behandlar har såväl lagstiftning som rättspraxis gått i riktning mot allt större generositet och tolerans, samtidigt som individens strävanden att värna sin intellektuella integritet och att över huvud taget vidga sin personliga frihetssfär har vunnit allt mera erkännande. Rådande samhällsförhållanden och nya uttrycksmedel har också gjort det lättare att nå en vidare krets av allmänheten med skildringar och meningsyttringar. Bl. a. angivna förhållanden torde ge vid handen att hos allmänheten råder en friare inställning till religiösa och sexuella frågor än tidigare, och det synes finnas anledning anta att på grund härav de bestämmelser som förut har berörts inte svarar mot de rådande uppfattningarna i samhället. Ett sådant antagande styrks också av de svårigheter som uppenbarligen har mött vid bestämmelsernas tillämpning. Polismyndigheter, åklagare, domstolar och andra samhällsorgan tvingas nu ofta att fungera som ett slags skiljemän mellan olika uppfattningar i religiösa, etiska och dylika ämnen. En sådan ordning bör såvitt möjligt undvikas. Jag har på grund av det anförda kommit till den uppfattningen att brottsbalkens och tryckfrihetsförordningens bestämmelser i förevarande delar bör överses och föreslår att en utredning tillsätts för detta ändamål.

Härefter lämnar departementschefen följande anvisningar för utredningsarbetet såvitt i detta sammanhang är av betydelse:

Såvitt avser bestämmelsen om brott mot trosfrid och sårande av tukt och sedlighet bör översynen företas med utgångspunkt från en i princip obe-

gränsad yttrande- och tryckfrihet och från att de nutida möjligheterna till spridning av framställningar inom ramen för eljest gällande lagbestämmelser i princip inte begränsas. Dessa synpunkter synes böra upprätthållas även till priset av att anstötliga och smaklösa framställningar kan komma att åtminstone temporärt vinna ökad spridning. De begränsningar som kan komma i fråga bör motiveras i första hand av att den enskilde inte utan sin egen aktiva medverkan skall behöva ta del av sådana framställningar. Jag tänker härvid på t. ex. framställningar som sprids i radio och TV eller genom offentligen burna plakater eller på annat sätt, såsom genom reklam-broschyrer, påtvingas den enskilde. Däremot bör hinder inte läggas för att motsvarande framställning sprids på sådant sätt att den enskilde själv måste agera för att få ta del härav, exempelvis i pressen eller i bokform. I sammanhanget bör beaktas att i brottsbalken finns ett särskilt stadgande med regler som är avsedda att skydda barn och ungdom mot framställningar som kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran. Även denna fråga torde böra uppmärksammas vid utredningen. Vad särskilt angår det gällande stadgandet om brott mot trosfrid bör övervägas, huruvida detta med hänsyn till den skedda utvecklingen bör bibehållas eller ändras. Det bör därvid tas under prövning huruvida inte gällande bestämmelser om störande av förrättning eller av allmän sammankomst kan anses ge ett i förevarande hänseende erforderligt skydd.

Enligt årets riksdagsberättelse beräknas utredningens arbete pågå under hela år 1969.

Motionerna

De båda motionspar som behandlas i detta utlåtande har samma syfte, att samhället skall vidta åtgärder mot den ökande spridningen av pornografiska skrifter, men synpunkterna skiljer sig något i fråga om vägarna för samhällets ingripande.

Motionerna I: 26 och II: 33 förordar närmast en strängare lagtillämpning eller, om detta visar sig otillräckligt, en skärpt lagstiftning. Motionärerna anför väsentligen följande:

Lagens bokstav, sådan den för närvarande tillämpas, medger uppenbarligen en nära nog obegränsad frihet och öppenhet inom detta område. När — som nu är fallet — denna frihet tar sig sådana former, att den inkräktar på andra människors frihet, måste en omprövning komma till stånd. Den enskilde måste ha rätt att begära befrielse från att ständigt och jämt och på de mest möjliga och omöjliga platser konfronteras med den pornografiska propagandan. En strängare tillämpning av gällande lagregler är av denna anledning påkallad. Visar sig detta ej tillräckligt torde en ny och skärpt lagstiftning vara nödvändig.

Motionerna I: 96 och II: 117 förordar i första hand åtgärder för att påverka opinionsbildningen. Motionärerna anför väsentligen följande:

Den ur demokratiskt liberala synpunkter bästa och riktigaste vägen att komma till rätta med en icke önskvärd samhällsutveckling, som den vi här diskuterar, är krafter i den fria opinionsbildningens tryck. Denna väg bör i första hand beträdas. Om den visar sig icke farbar — och den under senare år allt liberalare tolkningen av »tukt och sedlighet» har tyvärr icke

lett till den självsanering av branschen som man hoppats skulle komma till stånd — kan begränsande åtgärder av skilda slag bli nödvändiga. Kanske kan en nämnd med uppdrag att värdera de pornografiska tryckalsterna vara en framkomlig väg. Men först bör ett allvarligt försök göras att med opinionens hjälp genom självsanering komma till rätta med den icke önskvärda utveckling som pornografiproduktionen tagit.

Då frågan gäller narkotikaproblemet vidtar samhället utomordentliga åtgärder. Parallellitet råder icke mellan narkotika och pornografi. Men utomordentliga åtgärder synes vara av behovet påkallade i det senare såväl som i det förra fallet. Det är en angelägen demokratisk renlighetsfråga att bildframställningar av nakenhet och samlag icke får bli handelsvaror. Försök att stänga in problemet i kategorierna »tukt och sedlighet» har visat sig föga framgångsrika. Riksdagen bör nu träda in som ledare i den fria opinionsbildningen och med sin auktoritet öva press på utvecklingen i vanlig demokratisk ordning.

Utskottet

De frågor, som tas upp i förevarande motioner, är föremål för utredning genom kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet. Kommittén kan inte undgå att ta ställning till de synpunkter på problemen som motionärerna framför. I detta läge finner utskottet inte anledning till något riksdagens initiativ utan hemställer,

att riksdagen avslår motionerna I: 26 och II: 33 samt I: 96 och II: 117.

Stockholm den 27 mars 1969

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Sveningsson (m), Harald Pettersson* (cp), Sörlin (s), Svenungsson (m), Nyquist (s), Ivar Andersson (s), Norberg (s), Lindblad* (fp) och Richardson (fp); samt

från a n d r a kammaren: herrar Larsson i Luttra* (cp), Adamsson (s), Nelander (fp), Andersson i Storfors (s), Mossberg (s), Magnusson i Nennesholm (cp), Gustafsson i Barkarby (s), Carlshamre* (m), Bergqvist (s) och Strömberg (fp).

* Ej närvarande vid justeringen

Reservation

av herrar *Sveningsson*, *Svenungsson* och *Carlshamre* (alla m) samt herrar *Nelander* och *Strömberg* (båda fp) vilka anfört:

Utvecklingen i fråga om spridning av pornografiska skrifter är djupt oroande. Samhället har ett ansvar för att åstadkomma en bättre ordning på detta område och därmed ett sundare andligt klimat. I förevarande motioner framförs synpunkter och förslag i detta syfte. Som motionärerna påpekar är frågorna föremål för övervägande inom kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet. Inte minst med hänsyn till den tid som gått, sedan denna kommitté tillsattes, och den ogynnsamma utveckling, som skett på detta område även under denna tid, har riksdagen anledning att understryka problemens vikt genom att begära hos regeringen, att motionerna överlämnas till kommittén. Vi anser sålunda att utskottet bort hemställa,

att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t att motionerna I: 26 och II: 33 samt I: 96 och II: 117 överlämnas till kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet.